

ВЕКТОРИ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НА РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: ПРОГРАМА ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В. В. Корчовий, м. Київ

Проаналізовано методичні засади дослідження чинників розвитку громадянської суб'єктності особистості. Виокремлено дві групи її характеристик: ставленнєві, що виявляються в активному ставленні до ситуацій вибору, взаємодії, комунікації, оцінювання себе і своїх дій тощо, та субстанціональні, зумовлені певними якостями та властивостями суб'єкта; визначено їхні показники та індикатори. Окреслено проблемні кластери дослідження соціальної ідентичності та визначено показники й індикатори соціальних ідентифікацій (громадянської, ідеологічної, політичної, територіальної), на основі яких розроблено дослідницький інструментарій. Обґрунтовано вибірку та представлено емпіричні методи дослідження, зокрема методи психосемантики (психосемантичне опитування та авторський варіант методики семантичного диференціала), тест М. Куна і Т. Макпартленда “Хто Я?”, авторську модифікацію шкали Лайкерта і методики незакінчених речень.

Ключові слова: громадянська суб'єктність; показники; індикатори; громадянська, ідеологічна, політична, територіальна ідентифікації; методи дослідження.

Проблема. Дослідження громадянської суб'єктності у психологічній науці здійснюються переважно в контексті суб'єктної (О. К. Осницький, О. О. Конопкін) або громадянської (Л. М. Семенюк, І. І. Семків, О. А. Лісневська, С. І. Позняк, Д. О. Кобрисенко, Н. О. Устинова) активності індивіда. В обох випадках акцент робиться на інтенціональності як змістово-дієвій характеристиці суб'єкта активності. У більшості досліджень до проявів громадянської суб'єктності відносять: ставлення до себе як громадянина, до інших громадян, до громади, держави, цілей та цінностей, що актуалізуються в ситуації прийняття рішення щодо того, з ким і заради чого вступати у взаємодію [5]. Серед найбільш досліджуваних характеристик суб'єктності – суб'єктний досвід, особливості цілепокладання та застосування шкал і критеріїв успішності.

Особливості соціальної ідентифікації досліджувались у соціальній психології в межах різних підходів: психоаналітичного (Е. Еріксон, Дж. Марсія, М. Фрідман, Е. Уотерман), інтеракціоністського (Дж. Г. Мід, Ч. Кулі, І. Гофман, Ю. Л. Качанов), біхевіористського (М. Шеріф, Д. Кемпбелл), когнітивного (А. Тешфел, Дж. Тернер, Г. Брейкуелл,

Д. Абрамс, М. Хогг), конструкціоністського (Дж. Келлі, Т. Г. Стефаненко, Н. Л. Іванова).

На основі аналізу емпіричних розвідок вітчизняних і зарубіжних дослідників соціальної ідентичності можна виокремити кілька *проблемних кластерів*, пов'язаних з її вивченням. *Першим* з них є розбіжності в дослідницьких і суб'єктивних критеріях, оскільки належність респондентів до тих чи тих спільнот у більшості досліджень фіксується без урахування психологічних чинників і наслідків ідентифікації [1]. *Другим* кластером проблем є парціальність досліджень різних видів соціальної ідентичності, а тому бракує даних щодо міри взаємозумовленості їхніх смислових компонентів. На сьогодні досить ґрунтовно вивчено окремі види соціальної ідентичності, виділено їхні ознаки, механізми формування і функціонування. Водночас досі немає чіткого розуміння закономірностей ієрархізації та структуризації соціальної ідентичності, хоч спроби системних досліджень соціальної ідентичності здійснювались і зарубіжними, і українськими науковцями. *Третім* кластер дослідницьких проблем соціальної ідентифікації пов'язаний з труднощами виявлення динаміки наявних ідентифікаційних структур та прогнозування їхніх імовірних трансформацій. *Четверта* проблемна зона – фактична відсутність досліджень детермінації соціальною ідентичністю розвитку особистісних властивостей, процесів, конструктів тощо, у тому числі й громадянської суб'єктності. Перелік проблемних зон насправді значно ширший. Утім, цілком досить і перелічених для того, щоб досягнути всю складність предмета дослідження.

Метою статті є виклад організаційних та методичних засад емпіричного дослідження, зокрема:

- визначення індикаторів громадянської суб'єктності, за якими можна було б скласти уявлення про рівень її розвитку;
- визначення показників та індикаторів соціальних ідентифікацій, які, імовірно, детермінують розвиток громадянської суб'єктності особистості;
- обґрунтування вибірки дослідження;
- добирання методів та методик емпіричного дослідження.

Сформулювавши за результатами теоретичного аналізу визначення *громадянської суб'єктності* як інтегральної властивості особистості, що виявляється в саморегуляції міри, спрямування і змісту її громадянської активності та притаманних їй способах взаємодії з політичною реальністю, ми окреслили простір пошуку індикаторів та показників емпіричного дослідження. На основі теоретичного аналізу було виділено два кластери характеристик громадянської суб'єктності: до першого увійшли *ставленні*, що виявляються в активному ставленні до ситуацій вибору, взаємо-

дії, комунікації, оцінювання себе і своїх дій тощо, а до другого – *субстанціональні*, зумовлені певними якостями та властивостями суб'єкта.

Найбільш значущим *показником громадянської суб'єктності ставленнєвого кластера*, услід за З. С. Карпенко, О. К. Осницьким, О. Б. Старовойтенко, В. О. Татенком та ін., ми вважаємо *внутрішню детермінованість* (інтенціональність, самопотенціювання) *громадянської активності*, що виявляється в довільному визначенні сфери, міри, цілей і способів громадянської активності у відповідності до власної картини світу. *Індикатором* цього показника в нашому дослідженні є самоідентифікація індивіда як такого, що вибудовує свою громадянську поведінку відповідно до власних цінностей та уявлень про прийнятні форми і способи обстоювання своїх інтересів та інтересів спільноти, що виявляється, зокрема, у бажанні впливати на життя громади (“Я хочу”), відчутті своєї здатності розв'язувати проблеми громади і досягати поставлених цілей (“Я здатен”), обізнаності щодо варіантів досягнення мети і прийняття рішень (“Я знаю”), готовності долати внутрішні і зовнішні перепони у своїй громадській діяльності (“Я досягаю”), аналізувати власні дії і вносити корективи (“Я аналізую”), досвіді саморегуляції (“Я розвиваюся і реалізую себе”).

З-поміж інших *показників* цього кластера нам видаються значущими:

- *позитивне ставлення до змін, необхідних для реалізації власних інтересів чи інтересів громади*, з огляду на те, що суб'єктність – це постійний розвиток, трансформування середовища, творення особистого світу і себе в ньому [2]. Індикаторами такого ставлення є відкритість до нового і множинність інтересів;
- *усвідомлення належності до спільноти громадян (локальної чи загальнодержавної)*, індикаторами якого є спектр та ієрархія соціальних ідентифікацій індивіда та досвід актуалізації громадянської суб'єктності на різних рівнях взаємодії (індивідуальному і груповому).

До найбільш значущих *показників субстанціонального кластера* ми відносимо *локус відповідальності за своє життя, потребу у свободі вибору та повагу до свободи інших, індивідуальний досвід громадянської взаємодії*.

Соціальну ідентифікацію в нашому дослідженні ми розглядаємо як процес набуття ідентичності – певної конфігурації (стану) особистісних смислів і ставлень, що формується в процесі соціальної взаємодії, а оскільки взаємодія – неперервний процес, соціальна ідентичність постає як динамічне утворення, що постійно трансформується, переформатовується й уточнюється. З огляду на чутливість ідентичності до соціального контексту, а також з урахуванням того, що обидва терміни (ідентифікація та

ідентичність) характеризують одне й те ж саме явище, вважаємо за можливе вживати їх як рівнозначні.

Услід за Н. Л. Івановою визначатимемо соціальну ідентичність (ідентифікацію) як динамічну “систему ключових соціальних конструктів особистості”, яка коригується “суб’єктом ... у ході взаємодії, соціального порівняння і є когнітивно-мотиваційною основою сприйняття індивідом нових соціальних цінностей” [1, с. 21].

З-поміж виділених К. В. Коростеліною основних функцій соціальної ідентичності (забезпечення самоповаги, соціальний статус, персональна безпека, гарантування соціального захисту, можливість для особистісного зростання) [2, с. 56] найбільший інтерес для нашого дослідження становлять перша і остання, а окрему увагу в ході аналізу результатів емпіричного дослідження ми приділятимемо внеску різних видів соціальної ідентичності в її забезпечення. За такого підходу особистісне зростання відбувається в процесі “...конструювання навколишнього світу та пошуку свого місця в ньому, а також визначення концептуальних меж активності і взаємодії” [там само, с. 23]

За результатами теоретичного аналізу було визначено чотири різновиди соціальної ідентичності, які найбільшою мірою зумовлюють розвиток громадянської суб’єктності. Відповідно, у нашому дослідженні ми обмежимося розглядом громадянської, ідеологічної, політичної та територіальної ідентифікацій. Добираючи індикатори зазначених ідентифікацій, ми виходили з уявлення про двокомпонентну структуру соціальної ідентифікації, що включає когнітивний (змістові аспекти самоідентифікації) і афективний (емоційно-оцінні переживання) компоненти.

За такого підходу загальний аналіз соціальної ідентифікації, які і К. В. Коростеліна, ми здійснювали за параметрами:

- а) *актуальності* – значущості ідентичності для індивіда;
- б) *міри вираженості* – місця ідентичності в системі соціальних ідентичностей;
- в) *валентності* – знака ідентичності (позитивна чи негативна);
- г) *реального втілення* ідентичності – номінального (означеного) чи віртуального (наповненого змістами і смислами).

Окрім аналізу соціальних ідентифікацій у загальних рамках, здійснювалися також розвідки, метою яких було виявлення особливостей кожного з чотирьох видів соціальної ідентифікації з опертям на визначені для кожного виду показники.

Показниками громадянської ідентифікації були:

- 1) громадянська самоідентифікація (“Я”-громадянськість, самоідентифікація з локальною чи/та загальною спільнотою). *Індикатором* високого рівня громадянської ідентифікації вважатимемо усвідомлення респондентом свого громадянства (на рівні “Я”, “Я – інші” та “Я – держава”),

що виявляється в позитивних громадянських ставленнях і сформованості уявлень про цілі, механізми та ціннісні засади громадянської взаємодії);

2) готовність відстоювати власні права і свободи (*індикатором* високого рівня громадянської ідентифікації є не лише декларована готовність обстоювати свої права й інтереси, а й досвід громадянської участі – на різних рівнях і регулярно);

3) самоконтроль та самообмеження власної свободи задля дотримання прав інших (*індикатором* цього показника в нашому дослідженні є визнання інтересів інших не менш значущими за власні, а також місце “свободи інших” в ієрархії свобод індивіда);

4) готовність захищати незалежність своєї країни (*індикатори*: готовність боронити країну із зброєю в руках, терпіти зниження матеріального добробуту та жертвувати на розбудову армії).

Показники ідеологічної ідентифікації (у цьому дослідженні ми обмежимося дихотомією ідеологій і говоритимемо про близькість до тоталітарної (авторитарної) або ліберальної ідеології):

1) автономність особи (*індикатори*: ступінь готовності приймати на віру політичну інформацію, делегувати своє право політичного вибору, прагнення самостійно контролювати власне життя, рівень патерналізму та потреба в авторитетах);

2) усвідомлення вищої цінності прав людини і свободи та наслідків їх втрати (*індикатори*: індивід може пояснити, чому саме права людини і свобода необхідні і якими будуть наслідки їх втрати для нього особисто);

3) локус відповідальності, толерантність та плюралізм (*індикатори*: усвідомлення відповідальності за свій політичний вибір і наслідки власної політичної активності/пасивності, розуміння сутності толерантності та її меж, визнання права інших на власне бачення світу та інші ціннісні смисли);

4) особливості партійно-ідеологічної ідентифікації (прихильність до крайніх політичних сил (правих і лівих), а також ідентифікацію з лідером у ситуації політичного вибору ми вважаємо *індикаторами* тяжіння до тоталітарної ідеології).

Показники політичної ідентифікації:

1) політичні цінності (*індикатори*: спектр ціннісних орієнтацій, які зумовлюють політичний вибір, уявлення про ідеальні взаємини громадян і влади);

2) особливості політичних ставлень (*індикатори*: ставлення до себе як суб'єкта політичної активності, до політичних сил та політичних лідерів; довіра до влади і готовність взаємодіяти з нею);

3) особливості політичного вибору (*індикатори*: раціональність/іраціональність, самостійність/несамостійність, участь/відмова від участі у виборах);

4) політична компетентність (*індикатори*: рівень критичності, стереотипності, міфологічності політичної свідомості; усвідомлення цінності довіри).

Показники територіальної ідентифікації:

1) домінування регіональної ідентичності (*індикатори*: ідентифікація себе як мешканця регіону, переконаність у відмінності регіональних інтересів, цілей і цінностей від цілей і цінностей решти громадян країни, переживання солідарності з громадянами свого регіону);

2) політико-ідеологічна обмеженість (*індикатори*: голосування за “своїх” лідерів і “свої” партії, прихильність до ідеологічних орієнтирів регіональних політичних сил);

3) ставлення до влади (*індикатори*: рівень довіри, готовність до діалогу; припускаємо, що низькі показники за обома індикаторами корелюють з високим рівнем вираженості територіальної ідентифікації);

4) обізнаність щодо традицій, звичаїв та особливостей життя інших регіонів країни (*індикатори*: частота виїзду за межі регіону, країни та широта/звуженість політичних інтересів).

Обґрунтування вибірки дослідження. Психосемантичне опитування проводиться методом інтерв'ювання за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше. Це дасть змогу виявити поширеність різних видів соціального ідентифікування і побудувати регіональні моделі ієрархії соціальних ідентичностей, пов'язаних з особливостями громадянської суб'єктності. Загальна кількість респондентів – 1800 осіб у п'яти регіонах країни.

Поглиблене дослідження детермінації громадянської суб'єктності особливостями громадянської, ідеологічної, політичної та територіальної ідентифікацій здійснюватиметься на студентській вибірці, що зумовлено, зокрема, найбільшою сприятливістю студентського віку для розвитку суб'єктності. Навчання у ВНЗ дослідники вважають “золотим віком” прояву особистісної суб'єктності – більше того: суб'єктність називають психологічним новоутворенням студентського віку [4]. Студентському середовищу властиві критичність, зорієнтованість на розвиток, готовність до змін і громадянська активність як спосіб самореалізації і самодіяльності [6]. Тому можна припустити, що саме в цьому віці активізуються не лише процеси соціальної ідентифікації, а й розвивається громадянська суб'єктність. З огляду на це студентство, як найбільш перспективну соціальну групу, було обрано для поглибленого вивчення зв'язків між моделями соціальної ідентифікації та особливостями прояву громадянської суб'єктності.

Для досягнення поставленої мети і вирішення завдань дослідження було використано *комплекс емпіричних методів*, а саме: методи психосемантики (опитування та авторський варіант методики семантичного диференціала), методику “Двадцять тверджень” (тест М. Куна і Т. Макпартленда “Хто Я?”), шкалу Лайкерта й авторську модифікацію методики незакінчених речень.

Методи психосемантики, яка вивчає розвиток, особливості будови та функціонування індивідуальної системи значень особистості, дають змогу реконструювати систему уявлень респондентів про світ через виявлення індивідуальних значень і особистісних смислів досліджуваних. Оскільки, як зазначає В. Ф. Петренко, у системі значень (понять, знань, умінь, норм поведінки тощо) важливе місце посідають уявлення людини про себе, свої взаємини з іншими і дійсністю, ми виходили з припущення, що дослідження семантичного простору уявлень респондентів про власну ідентичність та суб’єктні якості дасть змогу визначити типи громадянської суб’єктності та особливості її проявів у досліджуваних з різними соціальними ідентифікаціями.

За результатами *психосемантичного опитування* передбачається:

а) побудувати факторну модель простору значень респондентів, утвореного їхніми уявленнями про власні суб’єктні якості та когнітивними й аксіологічними компонентами соціальних ідентифікацій (громадянської, ідеологічної, політичної і територіальної);

б) визначити і порівняти факторні моделі громадянської суб’єктності респондентів з регіональною і загальнодержавною ідентифікаціями;

в) побудувати кластери соціальних ідентифікацій та проаналізувати особливості їхніх зв’язків з параметрами громадянської суб’єктності.

Щоб уявлення про особливості впливу соціальних ідентифікацій на розвиток громадянської суб’єктності були більш глибокими, ми застосовуватимемо:

– *метод семантичного диференціала* – для виявлення особистісних смислів, які визначають соціальне сприймання, а відтак образ світу і себе в ньому, зумовлюючи соціальну категоризацію та ідентифікацію. Виокремлення таких особистісних конструктів стає можливим після факторизації масиву із групуванням шкал у фактори, які в змістовому плані “можна розглядати як смисловий інваріант змісту шкал, що увійшли до фактора” [7, с. 54];

– *тест М. Куна і Т. Макпартленда “Хто Я?”* (у модифікації Т. В. Румянцевої) – для уточнення особливостей ідентифікацій респондентів, зокрема таких її аспектів, як:

- ступінь усвідомлення своєї унікальності і значущості соціальних ролей (за співвіднесеністю значущих соціальних статусів та особистісних рис, які з ними пов'язані);
- валентність ідентифікацій (за переважанням емоційно-оцінних ідентифікаційних характеристик – позитивних чи негативних). Позитивну валентність розглядають як ознаку адаптивності, пов'язують із наполегливістю в досягненні мети, відповідальністю, соціальною сміливістю, активністю тощо;
- ступінь диференційованості соціальних ідентифікацій (за кількістю наведених показників соціальних ідентифікацій);
- рефлексивність (за спектром і кількістю відповідей, що стосуються власних індивідуальних особливостей);
- часові аспекти ідентичності (за наявністю ідентифікаційних характеристик, що відповідають різним часовим режимам (визначається за формою дієслів). Важливою є не лише перспективна ідентифікація, тобто наміри, прагнення, мрії і цілі, а й оптимальне співвідношення між спрямованістю в майбутнє і прийняттям теперішнього). Переважання дієслів минулого часу вказує на невдоволеність теперішнім і бажання повернутись у минуле, яке може бути більш привабливим або ж травматичним (коли є невідпрацьована травма). Переважання дієслів теперішнього часу свідчить про активність та усвідомленість дій респондентів.)

Окрім того, здійснюватиметься якісний аналіз змістів тверджень для виявлення тих, що свідчать про суб'єктну/об'єктну ідентифікацію респондентів:

- *шкала Лайкерта*, запропонована Ренсисом Лайкертом для вимірювання атитюдів, – для оцінювання внутрішньої детермінованості (інтенціональність, самопотенціювання) громадянської активності респондентів та особистісних проявів громадянської суб'єктності;
- *метод незакінчених речень* (в авторській модифікації) – для уточнення громадянських ставлень респондентів та мотивацій їхніх соціальних ідентифікацій.

Усе викладене вище дає підстави для *висновку* про те, що реалізація запропонованої програми емпіричного дослідження, побудованої на основі теоретичної моделі соціальної ідентифікації як чинника розвитку громадянської суб'єктності, яку була детально описано в попередньому випуску цього збірника [3], а також застосування методів обробки даних, адекватних завданням і меті дослідження, поєднання кількісних і якісних методів аналізу емпіричних даних дадуть змогу отримати уявлення про особливості розвитку громадянської суб'єктності респондентів з різною ієрархією соціальних ідентифікацій.

Література

1. *Иванова Н. Л.* Проблема социальной идентичности в психологических исследованиях / Н. Л. Иванова // Мир психологии. – 2012. – № 1(69). – С. 18–26.
2. *Коростелина К. В.* Исследование социальной идентичности на пути к примирению в Крыму / К. В. Коростелина. – Симферополь : Доля, 2003. – 255 с.
3. *Корчовий В. В.* Соціальна ідентифікація як чинник розвитку громадянської суб'єктності особистості: теоретична модель дослідження / В. В. Корчовий // Проблеми політичної психології / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2016. – Вип. 3(17). – С. 38–48.
4. *Мухаметзянова Ф. Г.* Индикаторы изучения феномена субъектности студента вуза / Ф. Г. Мухаметзянова, В. А. Боговарова // Казанский педагогический журнал. – 2012. – № 1. – С. 82–89.
5. *Осницкий А. К.* Проблемы исследования субъектной активности / А. К. Осницкий // Вопросы психологии. – 1996. – № 1. – С. 5–19.
6. *Паслер О. В.* Идентификационные модели гражданственности студенческой молодежи Северного Кавказа [Электронный ресурс] / О. В. Паслер. – Режим доступа : http://www.teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2015/22/sociology/pasler.pdf
7. *Петренко В. Ф.* Психосемантика сознания / В. Ф. Петренко. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1988. – 208 с.

References

1. *Ivanova, N. L.* (2012). Problema sotsialnoy identichnosti v psikhologicheskikh issledovaniyakh [A problem of social identity is in psychological researches]. *Mir psikhologii* [World of Psychology], 1(69), 18–26 (rus).
2. *Korostelina, K. V.* (2003). *Issledovaniye sotsialnoy identichnosti na puti k primireniyu v Krymu* [Research of social identity on a way to reconciliation in Crimea]. Simferopol: Dolya (rus).
3. *Korchovyy, V. V.* (2016). Sotsialna identyfikatsiia yak chynnyk rozvytku hromadianskoi cybiectnosti: teoretychna model doslidzhennia [Social identity as a factor of development of civil subjectivity: theoretical model studies]. *Problemy politychnoi psykholohii* [Problems of political psychology], 3(17), (ukr).
4. *Mukhametzyanova, F. G., Bogovarova, V. A.* (2012). Indikatory izucheniya fenomena subyektnosti studenta vuza [Indicators of study of the phenomenon of subject of student of institution of higher learning]. *Kazanskiy pedagogicheskiy zhurnal* [Kazan Pedagogical Journal], 1, 82–89 (rus).
5. *Osnitskiy, A. K.* (1996). Problemy issledovaniya subyektnoy aktivnosti [Problems of research of subject activity]. *Voprosy psikhologii* [Questions of Psychology], 1, 5–19 (rus).
6. *Pasler, O. V.* Identifikatsionnyye modeli grazhdanstvennosti studencheskoy molodezhi Severnogo Kavkaza [Identification civic models of student young people of North Caucasus], http://www.teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2015/22/sociology/pasler.pdf

7. Petrenko, V. F. (1988). *Psikhosemantika soznaniya* [Psychosemantics of consciousness]. Moscow: Publ. of Moscow University (rus).

Корчевой В. В. Векторы влияния социальной идентификации на развитие гражданской субъектности личности: программа эмпирического исследования

Проанализированы методические принципы исследования факторов развития гражданской субъектности личности. Выделены две группы ее характеристик: отношенческие, проявляющиеся в активном отношении к ситуациям выбора, взаимодействия, коммуникации, оценивания себя и своих действий, и субстанциональные, зависящие от определенных качеств и свойств субъекта; определены их показатели и индикаторы. Очерчены проблемные кластеры исследования социальной идентичности и определены показатели и индикаторы социальных идентификаций (гражданской, идеологической, политической, территориальной), на основе которых разработан исследовательский инструментарий. Обоснована выборка и представлены эмпирические методы исследования, в частности методы психосемантики (психосемантический опрос и авторский вариант методики семантического дифференциала), тест М. Куна и Т. Макпартленда “Кто Я?”, авторская модификация шкалы Лайкерта и методики незаконченных предложений.

Ключевые слова: гражданская субъектность; показатели; индикаторы; гражданская, идеологическая, политическая, территориальная идентификации; методики исследования.

Korchovy V. V. Vectors of influence of social identification on individual civic subjectivity development: an empirical research program

The article presents author's analysis of the methodological foundations of investigating the factors of individual civic subjectivity development. Two groups of its characteristics have been identified. They are relational characteristics manifesting themselves in the active attitude to choice making, interaction, communication, evaluation of self- and one's actions, etc., and substantial characteristics predetermined by subject's certain qualities and features. Their indexes and indicators have been specified. The author outlines problem clusters of the social identity research and determines indexes and indicators of social identifications (civic, ideological, political, territorial), which have been used as the basis for research instruments development. The author also substantiates the sample and describes the empirical research methods, and psychosemantic methods in particular (psychosemantic survey and the author's variant of the semantic differential method), M. Kuhn's and T. McPartland's test “Who am I”, author's modification of the Likert scale and the method of unfinished sentences.

Key words: civic subjectivity; indexes; indicators; civic, ideological, political and territorial identifications; research methods.